

*ЧЕХОВСЬКА Марія Миколаївна
ШЛАПАЧЕНКО Володимир Миколайович*

ДЕРЖАВНА МОВА ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. З давніх часів мова, як чинник державності, відігравала провідну роль. Її політичний аспект найточніше визначили древні римляни: «чия мова – того і влада». Добре зрозумівши цю істину проросійські сили вже від початку незалежності України чинили активний спротив утвердженню української мови як державної, використовували поширення російської мови серед населення країни в політичних маніпуляціях, апогеєм яких стало виправдання керівництва Російської Федерації щодо агресії проти України наміром «захистити російськомовне населення». Зауважимо, не етнічних росіян, не громадян Російської Федерації, а саме російськомовних. Такий підхід є базовим ідеологічним підґрунтям імперської концепції «русского мира», яка проголошує, що він закінчується там, де закінчується російська мова, тобто – де більшість населення російськомовні – там і Росія.

Саме ті регіони, де українською мовою говорили найменше, де інформаційний простір було десятиріччями монополізовано російськими і проросійськими засобами масової ін-

формації, стали осередками сепаратизму, базою для формування антидержавних терористичних формувань, а згодом були окуповані російськими військами.

Здавалось би, Україна засвоїла уроки російської агресії. На сьогодні державна безпекова політика спрямовується на зміцнення суверенітету, забезпечення територіальної цілісності та недоторканності, зміцнення обороноздатності, економічної та інформаційної безпеки. Проте, попри очевидність широкого використання мовного фактора в гібридній війні проти України, за останні чотири роки суттєвих змін у мовній політиці держави не відбулося, інформаційний суверенітет держави так і не було підкріплено українізацією вітчизняного інформаційного простору. Відтак українська мова, як атрибут державності, дотепер лишається найбільш уразливою. Більше того, одночасно з початком російської агресії розгорнулася чергова кампанія з маргіналізації мовного питання, намітилися, а подекуди й укорінилися, небезпечні тенденції розширення та толеранізації вжитку російської мови у

сфері державного (в т. ч. військового) управління та в публічній сфері.

Така ситуація з державною мовою, як складовою інформаційного суверенітету держави та, власне, складовою конституційного ладу, є ознакою незавершеності процесу українського державотворення, існування перманентної недооціненої загрози національній безпеці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням необхідності переосмислення мовної політики держави, особливо за період російської агресії, присвячено чимало публікацій. Проте, здебільшого, ця тема привертала увагу політиків, журналістів та публіцистів, а з наукового середовища – переважно філологів та істориків, які, зазвичай, не торкалися питань національної безпеки. Значну увагу політичному та безпековому значенню мови приділили у своїх роботах доктори філологічних наук, професори Л. Масенко та І. Фаріон, громадські діячі та публіцисти А. Смолій, М. Степико, І. Корж, Т. Марусик, С. Оснач, Т. Прохасько.

Практична відсутність наукового доробку з аналізу впливу мовного чинника на забезпечення національної безпеки, зокрема її інформаційної складової, серед фахівців з безпекознавства дозволяє припустити, що на сьогодні, в умовах триваючої російської агресії та гібридної війни, його важливість для цієї категорії науковців не є очевидною, а також те, що такі дослідження в наукових установах сектору безпеки не проводяться.

Мета статті – визначити основні ознаки української (державної) мови як безпекового чинника, запропонувати заходи щодо його посилення в умовах гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. У визначеннях нації більшість дослідників подають мовний компонент, а в ієрархії атрибутів нації мова посідає домінантне місце, – поряд із національною самосвідомістю, елементом і виявом якої є ставлення до мови [1].

Сучасні соціологічні дослідження, проведенні в провідних країнах світу, свідчать, що представники нації визначають переважно за мовою [2]. Отже, на сьогодні саме мова є основною ознакою національної ідентичності, об'єднує людей в націю, тобто є основним націєтворчим чинником.

Відомі історичні факти переконливо доводять, що утворення американської, австралійської, єврейської, філіппінської, іспанської, італійської, німецької, французької та інших націй, які мали певне культурно-територіальне різноманіття, стало можливим передусім завдяки об'єднавчій силі єдиної національної мови. Бо саме вона породжує відповідне культурологічне середовище, що впливає на утворення менталітету та його носіїв, на формування національної свідомості й робить націю монолітною перед викликами та загрозами [3]. Цей же феномен в імперських цілях використовувався в і СРСР, де проголосили про утворення нової історичної спільності людей – «радянського

народу», мовою спілкування якого визначалася російська. Ця штучна ідеологічно-політична конструкція, нав'язана керівниками КПРС неросійським народам СРСР, мала на меті нівелювати їхні прагнення до державної незалежності, максимально обмежити права республік у сфері державної адміністрації, економіки, освіти, культури, паралельно знищуючи етнічну й духовно-культурну самобутність цих народів і перетворюючи їх на росіян [4].

З початком процесу утворення національних держав феномен мови, як основного маркера нації, вийшов за межі лінгвістичної та культурної царини та набув вже не лише націєтворчої, але й державотворчої функції.

Національна самоідентифікація особи, тобто усвідомлення себе часточкою народу (нації), передбачає прийняття культурного надбання цього народу, насамперед його мови. Укорінення національної самоідентифікації створює надійне підґрунтя для патріотизму та свідомого захисту інтересів нації, а отже є запорукою надійного функціонування й успішного розвитку нації-держави.

Натомість відсутність в етносу власної мови ставить під сумнів його прагнення називатися окремим народом, а поготів нацією, що, у свою чергу, нівелює право на власну національну державу. Задля уникнення цього нації-держави наполегливо доводять іншість своєї мови, а отже і окремішність народу (як, наприклад, Чорногорія). Або ж, навпаки, – визнаючи

тотожність мови, визнають себе частиною (етнографічною групою) одного народу (Молдова – Румунія).

Національна мова – чинник буття нації, такий же важливий, як і територія, історичне минуле, культурні традиції, особливості ментальності тощо. Вона згуртовує націю, підносить її самосвідомість, стверджує її окремішність та самодостатність щодо інших націй. Однак чужа мова завжди була інструментом асиміляції, покликаної розмити, а найкраще – назавжди стерти національну самоідентифікацію завойованого народу, сприяти його самоототожненню з народом-загарбником. Асимільований народ вже не мав амбіцій власного державотворення, а отже втрачав мотив боротьби за незалежність та сприяв розбудові іншої держави.

На думку М. Степико, «парадигма «мова – національна ідентичність» є історичним конструктом, який великою мірою зумовлює існуючий поділ світу на держави-нації» [5]. Водночас український письменник Ю. Андрухович наголошує, що «багато українців визначаються з власною ідентичністю і обирають її ознаки наче зі своєрідного меню. Чимало беруть із нього синьо-жовту символіку, тризуб, гімн. Але це все лише зовнішні ознаки українства. Внутрішня ознака – це мова» [6].

Обмежене застосування національної мови в національній державі є свідченням обмеженої державності нації, неповного її звільнення з-під колоніальної залежності, культурної

неповноцінності. Домінування в окремих регіонах національної держави чужої мови (мови колишніх колонізаторів, загарбників чи сучасних мігрантів) створює загрозу цілісності країни, оскільки інша мова формує інші культурні та духовні традиції, цінності та інтереси, що не завжди збігаються з інтересами титульної нації та створеної нею держави. Тому, як слушно зазначає М. Степико, головним завданням зміцнення національної ідентичності та консолідації української нації є мовна, культурна та ціннісна українізація суспільства. У цьому зв'язку визначальним пріоритетом є подолання на території України конкуренції панросійської та української ідентичностей. Послаблення української ідентичності створює низку загроз національній безпеці країни: генерує сепаратизм, актуалізує ідеї федералізації, стимулює прагнення сусідніх держав побудувати в Україні свої національні автономії [5].

Ірландський письменник і громадський діяч Френсіс Фегі, занепокоєний поширенням англізації Ірландії, ще у 1901 році зазначав: «Вплив мови на національне життя і характер далеко сягає. Сама мова є цвіт національного духовного існування. Мова росте вкупі з нацією, дає голос усім народним радощам і злидням, боротьбі, перемогам і поразкам, духовним і матеріальним змаганням. В ній відбиваються поведінка й звичаї, традиції, віра, надії і гордість. «Мова переможця в устах подоланого», каже Тацит, «завжди є мовою раба». «Нація, –

каже один ірландський письменник Томас Девіс, – повинна боронити свою мову більше ніж свою територію – се певніша межа і міцніша границя, ніж фортеця або річка. Втратити рідну нову і перейняти чужу – се найгірший знак підданства, се кайдани на душу. Втратити національну мову – се смерть, се значить, що ярмо вже в'їлося глибоко». Правду сього всього признали ті малі нації на континенті, які під важкою владою великих держав боролися і вибороли собі національне існування» [7]. Леся Українка, що робила цей переклад у 1906 році, вже тоді вбачала небезпечні паралелі з українською мовою, які, на жаль, зберігаються дотепер. З огляду на нинішній жалюгідний стан ірландської мови в Ірландії, несприятливі перспективи неутвердження української мови, як державної та публічної, є абсолютно реальними.

Аналіз використання в деяких країнах світу декількох державних (офіційних) мов свідчить про проблемність такого підходу. Історик Сеймур Ліпсет визначив це таким чином: «Історії двомовних і двукультурних суспільств, що відмовилися від асиміляції, – це історії безладів, конфліктів і трагедій. Бельгія, Малайзія, Ліван – всі демонструють кризу національного життя, коли меншини вимагають автономії, якщо не незалежності. Пакистан і Кіпр розділилися. Нігерія придушила етнічний заколот. Франція зіткнулася з проблемами басків, бретонців і корсіканців» [8].

Відтак, твердження окремих політиків про «можливість існування одного народу за наявності двох мов» – або невігластво, або ж свідомо антиукраїнська, підривна діяльність. Отже, допоки в державі паралельно існують діаметрально різні культурно-мовні традиції, доти будуть і потенційні джерела дестабілізації. Основна мета значної підтримки Російською Федерацією російської мови в Україні є збереження її дестабілізуючого чинника в українському суспільстві, можливість і надалі розігрувати карту з утисками російськомовних і їх захистом. Тож доки Україна плекатиме двомовність, доти вона залишатиметься об'єктом російського впливу, зазіхань і агресії [9].

За даними Київського міжнародного інституту соціології, який проводив дослідження впливу російської пропаганди на різні верстви українського суспільства на всій території України (включно з окупованими територіями Донбасу) за винятком Криму, російськомовні громадяни у 2,5 рази вразливіші до впливу російської пропаганди за україномовних. Науковці припускають, що це пов'язано з тим, що інформаційні потоки чужою мовою україномовні громадяни не сприймають як свої «рідні», тож і довіряють російській пропаганді значно менше за російськомовних. Цей факт пояснює, чому серед україномовних практично немає сепаратистів [10].

Не менш показовими є й дослідження соціологічної групи «Рейтинг»,

проведені у серпні та листопаді 2014 року. Ставлення українських громадян до Незалежності України та до визнання Голодомору 1932–1933 років геноцидом принципово відрізняється залежно від мови респондента. Так, рівень підтримки Незалежності України серед україномовних громадян найвищий – 90 %, серед двомовних – 71 %, серед російськомовних – 45 %. Зауважимо, що опитування проводилося, коли на Сході України йшли активні бойові дії й рівень патріотизму населення, здавалося б, мав би зашкалювати.

Також російськомовні громадяни – це чи не єдина соціальна група, в якій більше ніж половина (52 %) не вважає Голодомор 1932–1933 років геноцидом українського народу. Аналогічне ставлення серед україномовних висловлюють 14 %, серед двомовних – 35 %.

Аналізуючи наведені показники в категоріях двомовних громадян та громадян, що говорять суржилом, С. Оснач доходить висновку, що громадяни, втрачаючи мову, дрейфують у бік зменшення патріотизму. Крім того, автором визначається мовна стійкість, тобто здатність українця берегти рідну мову, як надзвичайно важлива якість громадянина [10].

На сьогодні свідоме використання української мови – це демонстрація громадянином лояльності до Української держави, своєї національної свідомості та самоідентифікації з українською нацією. Натомість відмова від використання української в

публічному просторі є свідченням не-сформованої або іншої національної самоідентифікації. Громадяни, що зухвало демонструють неукраїнську самоідентифікацію та нелояльні до української мови, ніколи не будуть лояльні й до самої України, як національної держави.

Зазначимо, що саме конфлікт ідентичностей лежить в основі теперішньої українсько-російської війни. І суть цього конфлікту полягає в тому, що росіяни не визнають права України на існування як окремої держави, оскільки не вважають українців окремою нацією [11].

Мовна асиміляція нації, як базової складової ідентичності, призводить до зникнення і нації і створеної нею держави. Влучно та образно про це сказала Ліна Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту, – спершу їм відбирає мову». Тож державну мову, як основу ідентичності, варто захищати краще ніж територію, бо, як показує історичний досвід, території, де не панує державна мова (а значить не поширена національна ідентичність) є слабо інтегрованими в державу і за несприятливих обставин чи іноземного втручання легко втрачаються. Розуміння цього все більше поширюється в українському суспільстві, проте безпекового законодавства цей процес, здається, ще й досі не торкнувся.

Відповідно до Конституції України та законів України державність української мови є невід'ємним атрибутом конституційного ладу держави.

Джерелом статусу української мови як державної є державне самовизначення української нації.

Конституційний Суд України (далі – КСУ) у своєму рішенні від 14 грудня 1999 року сформулював це однозначно – під державною або офіційною мовою розуміється та, якій державою надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя, тобто її вживання є невід'ємною умовою функціонування державного апарату [12].

Проте аналіз основних положень українського законодавства свідчить як про певну декларативність такої обов'язковості, оскільки жодних покарань її порушення не передбачено, так і про недостатнє усвідомлення законодавцем ролі мовного чинника у забезпеченні національної безпеки.

Так, у п. 5 ч. 1 ст. 6 «Пріоритети національних інтересів» нещодавно скасованого Закону України «Про основи національної безпеки», який визначав безпекову політику країни останні 15 років, одним з пріоритетів національних інтересів України визначалося «забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України». Разом з тим, попри те, що мова є суттєвою складовою всіх сфер діяльності особи, суспільства і держави, в жодній з них посягання на реалізацію зазначеного пріоритету не віднесено законодавцем до основних реальних та потенційних загроз національній

безпеці України та стабільності в суспільстві на сучасному етапі, що наводилися у ст. 7 «Загрози національним інтересам і національній безпеці України» цього закону. Відтак, законодавець не вбачав прямого зв'язку мовного чинника з такими, наприклад, загрозами як: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав, спроби їх втручання у внутрішні справи України; спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань, намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України; можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами; можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад; прояви моральної та духовної деградації суспільства тощо.

Брак такого бачення зумовив й відсутність згадки про державну мову серед основних напрямів державної політики з питань національної безпеки, що визначалися законодавцем у відповідній статті зазначеного закону.

Недооцінка політичною елітою України важливості мовного питання

як чинника державної безпеки дозволила проросійським політичним силам прийняти у липні 2012 року відверто антиукраїнський законодавчий акт – Закон України «Про засади державної мовної політики», прийняття якого заклало законодавчу основу для чергового етапу системної русифікації України. Реальною двоєдиною метою цього закону було нівелювання конституційного статусу української мови як державної і надання усупереч Конституції України такого статусу російській мові та вищення її над іншими мовами національних меншин України, що є абсолютно неприпустимим з огляду на значення та функції української мови у становленні, функціонуванні та розвитку України як суверенної і незалежної держави. Закон закладав нормативні основи для руйнації Української держави [13].

Лише у лютому 2018 року рішенням КСУ цей закон було визнано неконституційним і скасовано. Проте, як зазначає суддя КСУ М. Мельник, визнання закону неконституційним лише з формальних (процесуальних) підстав без детального і ґрунтовного аналізу його змісту є суттєвим недоліком рішення, оскільки залишає не усунутими низку загроз конституційному ладу України в частині визначення та реалізації державної мовної політики, зокрема стосовно конституційного статусу української мови як державної, мов національних меншин України, їх розвитку, функціонування та використання [13].

Попри неприховане та активне використання агресором мовного чинника у розпочатій гібридній війні в українських нормативно-правових актах, прийнятих після 2014 року, важливість цього аспекту безпекової політики та відповідні напрями протидії, на жаль, теж не знайшли відображення.

Так, наприклад, у Стратегії національної безпеки України серед актуальних загроз національній безпеці України визначено агресивні дії Росії, що здійснюються з метою знищення держави Україна і захоплення її території, зокрема приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу. Проте конкретні заходи з протидії зазначеним загрозам не знайшли відображення у розділі 4 Стратегії, що визначає основні напрями державної політики національної безпеки України.

У Доктрині інформаційної безпеки України, метою якої є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни, національними інтересами України в інформаційній сфері – життєво важливими інтересами суспільства і держави визначено забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в

усіх сферах суспільного життя на всій території України. Проте серед актуальних загроз національним інтересам та національній безпеці України в інформаційній сфері, що зазначені у відповідному розділі, знов-таки посягання на реалізацію цього важливого інтересу не зазначаються, відтак закономірно, що про це не йдеться й у наступному розділі Доктрини, де визначаються пріоритети державної політики в інформаційній сфері.

Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31 травня 2018 року також не став тим масштабним, скрупульозно виписаним документом, який мав хоча б розставити чіткі акценти з конкретними термінами в найпроблемніших сферах і на який так очікувало суспільство [14]. В цьому указі мова також не розглядається як безпековий чинник, хоча й зазначається її консолідуюча роль в суспільстві як засіб зміцнення державної єдності. До того ж в указі не згадується й про нагальність ухвалення нового мовного закону у зв'язку з правовою прогалиною, що виникла внаслідок визнання Закону України «Про засади державної мовної політики» неконституційним. Верховна Рада України зволікає з розглядом трьох мовних законопроектів, і зокрема, законопроекту, який розроблявся за участі низки громадських організацій. Закон України

«Про національну безпеку України», прийнятий у червні 2018 року, також не згадує мову серед фундаментальних національних інтересів України.

Ставлення до державної мови як до другорядного (не визначального) безпекового чинника, зумовлене триваючою невизначеною державною політикою у мовній сфері та зволіканням з належним законодавчим закріпленням проголошеного державного статусу української мови, призвело до ігнорування цього статусу на практиці, дискримінації, а подекуди й повного витіснення української мови з публічних сфер. На п'ятому році російської агресії в українському інформаційному просторі й досі домінують російськомовні газети, журнали та телепрограми. На 27 році незалежності Українська держава не гарантує більшості своїх громадян – представникам титульної нації – право отримувати послуги, мати інформаційний контент, дивитися телебачення чи отримувати освіту рідною українською мовою [15].

На сьогодні Київ – єдина столиця незалежної держави, де домінує державна мова держави сусідньої. В Україні дотепер не створено дієвих механізмів, які б унеможливлювали отримання громадянства, перебування на державній службі чи отримання роботи без знання української мови.

Користуючись інертною мовною політикою української влади в умовах гібридної війни, Росія посилила боротьбу за самоідентифікацію українців, завданням якої стало

максимальне укорінення у свідомості наших громадян концепції «єдиного народу», що ґрунтується на неправдивих історичних фактах та ігноруванні лінгвістичних досліджень, розмивання української ідентифікації та зміцнення російської. Реалізація цієї концепції дозволяє:

- відноситись до території України як до продовження власної національної території, яка за історичного непорозуміння потрапила під юрисдикцію іншої держави;

- декларувати своїм обов'язком «захист» цього «єдиного» – свого народу на чужій території від організаційно-правових заходів внутрішньої політики цієї держави, які Росія вважає несприятливими;

- легітимізувати на державному рівні застосування сили та використання збройних сил (тобто – агресію) для захоплення й контролю територій з російськомовним населенням.

За такого підходу цілком зрозумілим є і мета поширення концепції: «Один народ – один язык – одна страна», адже за російською імперською парадигмою батьківщиною всіх російськомовних має стати «великая Россия-матушка», де Україна просто територіальна одиниця, яка не потребує навіть автономії – бо один же народ!

Зазначимо, що у дослідженні провідних аналітиків країн Вишеградської четвірки щодо захисту проти гібридних загроз Росії (2017 р.), де аналізувалися різноманітні інструменти Кремля для поширення впливу в

Центральній та Східній Європі, експерти дійшли висновку, що основним інструментом «м'якої сили» для поширення такого впливу в Україні є російська мова [16].

До сьогодні російська мова продовжує затягувати українських громадян в російську культурну орбіту, просякнута імперськими смислами та ідеями «руського мира», формувати відповідний антиукраїнський світогляд, сприяючи розколу громадського суспільства. Оскільки різні за мовою, культурою та світоглядом громадяни України не можуть вподобувати однакові цінності, відтак і бачення майбутнього України у таких людей є абсолютно різне.

Наголосимо, що в умовах гібридної війни все більш відвертими стають намагання проросійських сил перешкодити мовному об'єднанню української нації. Несміливі урядові кроки українізації постійно викликають спротив, протидію та саботаж певної частини суспільства, часто інспіровані проросійськими політичними силами та російськими спецслужбами. Дотепер ними активно просувається теза двомовності України, яка й ще й досі знаходить чималу підтримку в південно-східних регіонах, впроваджуються принципи-лексеми, що нівелюють українську мову, на кшталт «какая разница на каком языке говорить», пропонується облишити українізацію та зосередитись на економічних питаннях тощо [17].

Отже, мовне питання потребує вирішення не лише з огляду на свою

потенційну конфліктогенність, а передусім з огляду на надважливий на сьогодні для держави безпековий потенціал мови. Без досягнення єдиного суспільного бачення базових (мовних) ознак своєї нації (етнічної чи політичної) тривалий стабільний розвиток країни є сумнівним. Відтак, лише остаточне та повне домінування української мови, як державної, у всіх публічних сферах забезпечить консолідацію у суспільстві, посилить безпекові можливості держави.

Висновки. Державна мова є потужним безпековим чинником, основними ознаками-проявами якого є: утвердження єдиної національної ідентифікації та консолідація українського суспільства на базі єдиного мовно-культурного простору; усвідомлення окремішності, самостійності та самодостатності своєї нації-держави, піднесення патріотизму; обмеження можливостей та ефективності поширення негативних інформаційно-культурних впливів «руського мира».

Відсутність дієвих правових механізмів утвердження української мови як державної гальмує реалізацію української національної державності, не сприяє забезпеченню інформаційного суверенітету держави, стоїть на перешкоді соціальному партнерству та національній консолідації українського суспільства.

З метою посилення ролі державної мови як складової інформаційного суверенітету держави, як одного

з безпекових чинників в умовах три-
ваючої гібридної війни, вважаємо до-
цільним:

– законодавчо визнати держав-
ну мову, поряд з прапором, гербом і
гімном, символом української дер-
жави. Прояви зневаги до державної
мови, публічний глум, а також її умис-
на дискредитація має розглядатись як
порушення Конституції України та
образа національної гідності як гро-
мадян, так і держави та передбачати
адміністративну і кримінальну відпо-
відальність;

– докорінно переглянути мовну
політику держави, прийняти профіль-
ний закон і безкомпромісно утвер-
дити українську мову не лише в дер-
жавних установах, військових фор-
муваннях, але й скрізь у публічному

просторі. За порушення законодавчих
положень щодо застосування держав-
ної мови в публічному просторі пе-
редбачити адміністративні санкції;

– відновити україномовний ін-
формаційний простір на всій терито-
рії держави. Натомість пропагування
чи поширення російської мови, куль-
тури, церкви, ідеології «русского
мира», як такі, що потенційно збіль-
шують імовірність захисту їх адептів,
а отже – подальшої агресії з боку Ро-
сії, в інтересах державної безпеки має
бути максимально обмежено;

– на державному рівні через
відповідні міністерства і відомства
організувати роз'яснювальну та агі-
таційну роботу щодо поширення ук-
раїнської мови, особливо у східних та
південних областях України.

Список використаних джерел

1. Дроздовський Д. Нації вмирають
не від інфаркту, спочатку в них відбира-
ють мову / Д. Дроздовський. [Електрон-
ний ресурс]. – Режим доступу : [http://
veche.kiev.ua/journal/274](http://veche.kiev.ua/journal/274). – Заголовок з
екрану.

2. Мова: наріжний камінь ідентично-
сті нації [Електронний ресурс]. – Режим
доступу : <https://zbruc.eu/node/61909>. – За-
головок з екрану.

3. Корж І. Мова й нація як важливі
чинники безпеки держави [Електронний
ресурс] / І. Корж. – Режим доступу :
<http://buktolerance.com.ua/?p=2113>

4. Радянський народ [Електронний
ресурс]. – Режим доступу : <https://>

uk.wikipedia.org/wiki/Радянський_народ.
– Заголовок з екрану.

5. Степико М. Т. Загальноукраїн-
ська ідентичність – головний об'єкт гіб-
ридної війни Росії проти України. Ана-
літична записка [Електронний ресурс]. /
М. Т. Степико. – Режим доступу : [http://
www.niss.gov.ua/articles/2854](http://www.niss.gov.ua/articles/2854). – Заголо-
вок з екрану.

6. Андрухович Ю. Журнал «Країна».
– 2017. – № 36(389). – С. 3.

7. Фегі Ф. Справа ірландської мови
[Електронний ресурс] / Ф. Фегі. – Режим
доступу : [http://www.l-ukrainka.name/uk/
Transl/IrishLang.html](http://www.l-ukrainka.name/uk/Transl/IrishLang.html). – Заголовок з ек-
рану.

8. Ламм Р. Задля мирного розвитку треба позбутися двомовності, поліетнічності і мультикультуралізму [Електронний ресурс] / Р. Ламм. – Режим доступу : <https://www.ar25.org/article/zadlya-myrnogo-rozvytku-treba-pozbutysya-dvovovnosti-polietnichnosti-i-multykulturalizmu>. – Заголовок з екрану.

9. Каспрук В. Мова для українця – це персональна ділянка кордону самоідентифікації української нації [Електронний ресурс] / В. Каспрук. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/28172203.html>. – Заголовок з екрану.

10. Оснач С. Мова та національна безпека – зв'язок очевидний! [Електронний ресурс] / С. Оснач. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/27077350.html>. – Заголовок з екрану.

11. Путін – Бушу: «Україна – це не держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762>. – Заголовок з екрану.

12. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>. – Заголовок з екрану.

13. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо

відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про заходи державної мовної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-pr_2018_3.pdf. – Заголовок з екрану.

14. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31 травня 2018 року № 156/2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/1562018-24258>. – Заголовок з екрану.

15. Становище української мови за рік поліпшилося. Інфографіка до свята. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://novynarnia.com/2017/11/09/stanovis-hhe-ukrayinskoyi-movi-za-rik-polipshilosya-infografika-do-svyata>. – Заголовок з екрану.

16. «Російська мова – інструмент номер один» для поширення впливу Кремля в Україні – Даніел Барта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/28886288.html>. – Заголовок з екрану.

17. Понад 60% опитаних громадян України – за єдину державну українську мову [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/487014.html#.WobraJgurIw.facebook>. – Заголовок з екрану.

